

Om Landbrugsbiblioteker og Udbredelse af Landbrugslitteratur.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab
den 17. Februar 1904.

Af Overlærer *Andr. Sch. Steenberg*, Horsens.

(Landbrugsbiblioteker i Danmark; Landboforeningernes Bogsamlinger, Landbohøjskolens Bibliotek, det Classenske Bibliotek. — Landbrugsbiblioteker i Norge, Sverrig og Holland. — Landbrugsbiblioteker i de nordamerikanske Fristater; amerikanske Læseklubber og Vandrebogsamlinger. — Landbrugslitteraturens Betydning for den praktiske Virksomhed. — Landbrugsskolernes og Landbrugsforedragenes Forhold til Læsningen. — Læseevnens Udvikling i Barneskolen. — Mangel paa Undervisning i Naturkundskab i Folkeskolen. — Lettere Adgang til Landbrugslitteraturen.)

Det ligger nær for mig med et Par Ord at forklare Dem, hvorledes det er gaaet til, at jeg staar her for at indlede en Diskussion om denne vigtige Landbrugssag. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab nedsatte i Foraaret 1900 et Udvalg, som skulde besørge Udgivelsen af en Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbiblioteker. Dette Udvalg kom til at bestaa af afd. Forpagter F. Bokelmann, Justitsraad H. Wulff, Sekretær H. Hertel og mig; Udvalget valgte mig til sin Formand. Under vort Arbejde kom vi naturligvis ofte til at berøre Spørgsmaalet om Landbrugslitteraturen og dens Benyttelse. I den af os fremskaffede Bogfortegnelse fylder Afnittet om Skrifter vedrørende Landbruget og dets Bierhverv (udarbejdet af Sekretær Hertel) 36 Sider*). Vi

*) En fuldstændig Oversigt over Landbrugslitteraturen findes i: K. Hansen, Fortegnelse over danske Landbrugsskrifter, Bidrag til en systematisk Fortegnelse over den danske Landbrugslitteratur, udgivet af Den 18. danske Landmandsforsamlings landbohistoriske Sektion. Odense 1900. 172 Sider i 8vo.

mente, at det maatte være af Interesse at vide, hvad der blev gjort for at udbrede denne Litteratur gennem Bogsamlinger og paa anden Maade, samt at overveje, om der kunde gøres mere. Det er da min Stilling som Formand i dette Udvalg, der bragte Landhusholdningsselskabet til at anmode mig om at indlede denne Diskussion. At jeg efterkom Anmodningen — ja det har bl. a. sin Grund i, at jeg, saavidt det er mig muligt, ikke lader nogen Lejlighed gaa fra mig til at virke for en mere udbredt og en fornuftigere Brug af Bøger her i Landet.

Naar vi i Udvalget drøftede Spørgsmaalet om Landbrugslitteraturens Benyttelse for Tiden og de Veje, ad hvilken den udbredtes, tænkte vi bl. a. paa Landbrugsforeningernes Bogsamlinger. Da Landhusholdningsselskabet tog Spørgsmaalet op til Drøftelse, søgte det ganske naturligt at skaffe Oplysning om disse Bogsamlinger. I den Anledning udsendte det i December 1903 et Spørgeskema til 107 Landboforeninger. Der spurgtes i dette, om Foreningen havde oprettet nogen Bogsamling. I saa Fald udbad man sig Oplysning om følgende Forhold:

- Bogsamlingens Navn, Styrelse, Stiftelsestid, Indtægter, Opbevaringssted, Bibliotekar;
- Udgifter til Bøger og Bibliotekar;
- Udlaansted, Kataloger, Læsestue, Kontingent, Antal Bind (sondret i Landbrugslitteratur, anden oplysende Litteratur, Skønlitteratur);
- Laanernes Antal, Udlaanets Størrelse (sondret paa samme Maade som ved Opgivelsen af Bindtallet).

Desuden spurgtes der, om Foreningen havde noget Samarbejde med andre Bogsamlinger (f. Eks. Sognebogsamlingerne) samt om Foreningen iøvrigt udøvede nogen Virksomhed for at udbrede Landbrugsskrifter. Forsaa vidt Landboforeningen ikke havde oprettet nogen Bogsamling, bad man ogsaa om at faa dette meddelt.

Af de 107 Landboforeninger svarede 43.

Fra 24 Foreninger kom kort og godt det Svar, at de ingen Bogsamling havde.

10 Foreninger oplyste ligeledes, at de ingen Bogsamling havde; en enkelt meddelte, at et Forsøg var opgivet, fordi Medlemmerne ikke havde Interesse for Sagen*). De gav tillige Oplysninger om anden Virksomhed for Udbredelse af Landbrugslitteratur.

Fra 9 Landboforeninger (Frederiksborg Amt, Aalborg Amt, Randers Amt, Aarhus Amt, Kolding Herred, Nordthy, Kolind og Skanderborg) kom Meddelelse om, at de havde en Bogsamling. Oplysningerne om disse Bogsamlinger viser imidlertid, at de saa godt som alle kun indeholder faa Landbrugsskrifter, særlig nyere, og for dem alle gælder det, at Udlaanet af disse er meget lille. Derimod gør enkelte af dem god Nytte som Romanbiblioteker. En Bogsamling opgiver saaledes, at den indeholder c. 1000 Bind Landbrugslitteratur, hvoraf der aarlig udlaanes c. 40 Bind, samt 550 Bind anden oplysende Litteratur og Skønlitteratur, hvoraf det aarlige Udlaan er c. 2000 Bind. En anden Bogsamling, der ikke kan opgive Udlaanets Størrelse, meddeler, at Skønlitteratur falder mest i Laanernes Smag.

Man kan da formentlig uden Overdrivelse sige, at Landboforeningernes Bogsamlinger ikke spiller nogen stor Rolle for Udbredelsen af Landbrugslitteratur. Derimod viser de udfyldte Skemaer, at en Del Foreninger foruden deres Medlemsblad uddeler nogle Bøger vedrørende Landbrug, undertiden som Præmier; disse Bøger uddeles ogsaa ofte til Husmænd.

Blandt andre Foreninger, der arbejder for Virksomheder, der høre til Landbruget, er der en Del, som udbreder Landbrugsskrifter, heriblandt det danske Hedeelskab, der ogsaa uddeler sine Skrifter gratis til et be-

*) Blandt de Foreninger, som ikke har svaret, eller som har svaret, at de ingen Bogsamling havde, findes der dog 15, der tidligere end 1900 har modtaget Understøttelse af Sophus Skeels Biblioteksfond.

grænset Antal Sogne- og Landbrugsbogsamlinger efter Anmodning fra disse.

Et ejendommeligt Forsøg paa Oprettelsen af smaa Landbrugsbogsamlinger er foretaget af Thy Have- og Plantningsselskab, hovedsagelig efter Tilskyndelse fra afd. Generalkonsul H. Pontoppidan og Landstingsmand, Konsul M. Johnsen, Thisted. I 1894 oprettede Selskabet Thylands Sognebogsamlinger for Landbrug, 29 Bogsamlinger, en for hver Kommune, paa over 100 Bind. Bogsamlingen indeholdt Bøger om almindeligt Landbrug, Træplantning, Havedyrkning, Fjerkræavl, Biavl, Frøavl, Husflid. De oprettedes især for at give de mindre Landbrugere let Adgang til at erhverve sig Kundskaber om den hensigtsmæssigste Form for et rentabelt Jordbrug. For hver Kommunes Bogsamling ansattes en Bibliotekar, der opbevarede Bogsamlingen, udlaanede Bøgerne — Udlaanet var gratis — og virkede for, at Bogsamlingen blev benyttet saa meget som muligt*).

Som ovenfor nævnt var det afd. Generalkonsul Pontoppidan, der hjalp til ved Oprettelsen af disse Bogsamlinger. Hans Navn træffer man ofte paa, naar man undersøger Udbredelsen af Landbrugslitteratur i Jylland. Han havde et aabent Øje for, hvor megen Kundskab der kunde udbredes gennem Bøger. Det er oftere hændet mig, naar jeg i en jydsk Købstad indledede en Diskussion om Oprettelsen af en Folkebogsamling, at det under Diskussionen oplystes, at man kunde gøre Regning paa et saa og saa stort Tilskud fra Generalkonsul Pontoppidan. Han har ogsaa gennem Udvalget for Folkeoplysnings Fremme støttet Oprettelsen af Sognebogsamlinger rundt om i Hedeegnene. Men det er særlig for Udbredelse af Landbrugslitteratur, at han har virket. Han stiftede Sophus Skeels Biblioteksfond og forhøjede det, den sidste Dag han levede, fra 5,200 Kr. til 10,200 Kr.

*) Smlgn. Medlemsblad for Thisted Amts Landboforeninger. 1. Aarg. Nr. 32 (Fred. d. 26. Aug. 1898).

Det styres af »Foreningen af jydsk Landboforeninger« : hver December Termin uddeles Understøttelser til jydsk Landboforeningers Biblioteker; siden 1881 er der til 21 Landboforeninger uddelt omtrent 4,000 Kr. ialt. Han har gennem Hedeselskabet uddelt en stor Mængde oplysende Skrifter. Nogle Dage før sin Død lod han 100 Husmænd indmelde i det jydsk Haveselskab, bl. a. for at de kunde faa dets Tidsskrift. Hans Navn bør da nævnes med Taknemlighed, naar en Sag som den foreliggende behandles.

Ogsaa de mere omfattende Landboforeninger udøver nogen Virksomhed for Udbredelse af Landbrugsskrifter. Mellem dem bør nævnes Det kgl. danske Landhuusholdningsselskab. Allerede i 1807 kunde Selskabet i Fortalen til den første af det udgivne Bogfortegnelse*) skrive følgende:

»I adskillige Aar har Selskabet, for at udbrede nyttige Kundskaber ved Læsning blandt Bondestanden, søgt at opmuntre Patrioter, saavel af Geistligheden som andre, til at anlægge Laanebibliotheker. Nogle saadanne Samlinger ere anmeldte for det, og Stifterne tildeelte Selskabets Hæderstegn; og saavel til disse Samlinger, som til andre, om hvis Tilværelse og ordentlige Bestyrelse Selskabet underrettes, leverer det desuden de Skrifter, som det udgiver. For nærværende Tid er nogle og tyve deslige Samlinger det bekjendte.« Da Selskabet imidlertid har bemærket, »at ikke alle Samlere have været lige heldige eller strænge i deres Valg«, har det besluttet at udgive den omtalte Fortegnelse. Denne indeholder bl. a. i Afsnittet Landhuusholdning 55 Titler og i Afsnittet: »Til almindelig Oplysning og nyttig Tidsfordriv« 45 Titler. Lignende Fortegnelser**) er udgivne i 1864, 1873, 1889

*) Fortegnelse over Skrifter passende for den dansk-norske Landalmue, udgiven af det Kgl. D. Landhuusholdningsselskab. Kjøbenhavn 1807. 6+30 Sider i 8vo.

**) I 1844 udgav Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug: Fortegnelse over Skrifter til Læsning for Menigmand, af J. W. Mark-

og 1902. Selskabet har ogsaa købt en Del Eksemplarer af »A. S. Steenberg, Folkebogsamlinger, deres Historie og Indretning, Aarh. og Kbhvn. 1900« til Uddeling blandt Landbrugsbiblioteker. Selskabet uddeler jævnlig Bøger til Laanebogsamlinger paa Landet, til sine Medlemmer, til sine Lærlinge, til Folkehøjskoler og til Skolelærere.

Dette var en kort Oversigt over Landbrugsforeningernes Virksomhed. Der er dernæst de offentlige Biblioteker. Saa-vel det store kgl. Bibliotek, som Universitetsbiblioteket og Statsbiblioteket i Aarhus — dette gør sig særlig Umage for at faa sine Bøger ud blandt Befolkningen — indeholder betydelige Samlinger af Landbrugslitteratur. Her skal kun nærmere omtales Landbohøjskolens Bibliotek og det Classenske Bibliotek i Nykøbing F.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek er vort eneste store Landbrugsfagbibliotek. Dets trykte Katalog*) viser en stærkt gennemført Klassedeling; det har en god Fortegnelse over Klasserne og en særlig bogstavordnet Fortegnelse over Forfatternavnene. Bibliotekets egentlige Virksomhed er naturligvis at forsyne Skolens Lærere, Assistenten og Elever med Bøger. Men det gør sig Umage for ved Siden heraf at være til Nytte for saa stor en Kreds som muligt, bl. a. ved meget liberale Bestemmelser om Forsendelse af Bøger til Laanere. Udlaanet fra Biblioteket er i stadig Stigen. I 1900—01 udlaantes 4,127 Bind, i 1901—02 4,835 Bind og i 1902—03 5,123 Bind. Hertil kommer Brugen af Haandbiblioteket og Tidsskrifter i Læsestuen. Til Laanere udenfor Skolen udlaantes i 1901—02 160 Bind, i 1902—03 248 Bind; det er sikkert kun Ukendskab med denne Adgang til Laan, der bevirker, at Udlaanstallet ikke er større.

mann. X+109 Sider i 8vo. Heri findes 47 Titler paa Landbrugsskrifter.

*) Katalog over den kongelige Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek indtil Udgangen af 1894. Kbh. 1898. XII+888 Sider i 8vo. Til-læg omfattende Bibliotekets Tilvækst 1895—1900. Kbh. 1901. 184 Sider i 8vo.

Dernæst er der det Classenske Bibliotek i Nykøbing F. Oprindeligt blev det jo oprettet paa Corselitze. Gennemlæser man Fortalen til dets første Katalog*), saa slaar der Læseren imøde noget af det bedste fra den store Oplysningsbevægelse, der naaede herop til Danmark i Slutningen af det attende Aarhundrede: en varm Kærlighed til Oplysning og en ivrig Stræben efter at skaffe saa mange som muligt Del i Oplysningens Velsignelser. Biblioteket er oprettet for »at afhjælpe den landlige Trang paa nyttige Bøger, som baade Videnskabsmænd og oplyste Landmænd ofte maa føle«. »Vi ere forsikkrede om, at vor Læser med os ønsker en saadan Indretning alt mueligt Held, al tænkelig Fremgang for Eftertiden.«

Biblioteket, som nu findes i Nykøbing F.**), har 9,133 Bind. Det aarlige Udlaan er 2,500—3,000 Bind til 250—300 Laanere. Der findes 749 Bind Landbrugslitteratur (aarligt Udlaan: 40—50 Bind), 7,690 Bind anden oplysende Litteratur (aarl. Udlaan: 800—900 Bd.), Skønlitteratur 694 Bind (aarl. Udlaan: 2000 Bd.)

Landbrugsskolerne rundt om i Landet har smaa Bogsamlinger, der dog mest bruges af Skolens Lærere. Bogsamlingerne støttes af »Udvalget for Folkeoplysnings Fremme«. Dette har udgivet enkelte Landbrugsskrifter, der, ligesom Selskabets andre Skrifter, overlades Landbrugsskolernes Elever til meget lav Pris.

Heller ikke gennem denne Oversigt over Bibliotekernes Benyttelse faar man noget Indtryk af, at Landbrugslitteraturen læses meget — mon ikke Stifteren af det Classenske Bibliotek vilde vende sig i sin Grav, naar han hørte, hvorledes Biblioteket nu benyttes. Mine Erfaringer fra min Virksomhed for Folkebogsamlingerne gaa i samme

*) Fortegnelse over Bøgerne i det Classenske Bibliothek paa Corselitze paa Falster. Kjøbenhavn 1822. VIII+67 Sider i 8vo.

**) Fortegnelse over den Classenske Bogsamling i Nykøbing paa Falster, ved J. V. Gudmand-Hoyer. Nykjøb. F. 1878. 10+339 Sider i 8vo. (Indeholder en klassedelt Fortegnelse og en bogstavordnet Forfatterfortegnelse). Tillæg udkom 1890.

Retning; der findes i Sognebogsamlingerne og andre Bog-samlinger paa Landet kun meget lidt Landbrugslitteratur, og den, der findes, benyttes ikke meget. Jeg har i hver af Statens Vandrebogsamlinger indsat et Par Bøger om Landbrug; de er bleven meget lidt læste.

Det har naturligvis Interesse for det foreliggende Spørgsmaals Behandling at se, hvad der er gjort i andre Lande for Udbredelsen af Landbrugslitteratur. Jeg har valgt at skaffe mig Oplysning herom fra Lande, der er nogenlunde ligestillede med Danmark, nemlig Norge, Sverrig og Holland.

Oplysningerne fra Norge skylder jeg Direktionen for »Det kgl. Selskab for Norges Vel«. Der findes i Norge kun to egentlige Landbrugsbiblioteker, nemlig Selskabets Bibliotek og Aas Landbrughøjskoles Bibliotek. Dette sidste er kun til Benyttelse for Skolens Lærere og Elever.

Det førstnævnte er vistnok af meget gammel Oprindelse, men har døjet en ublid Skæbne, fordi Selskabet ikke havde noget eget Lokale. Først i den nyeste Tid har man begyndt at ordne Biblioteket. I 1902 udkom dets systematisk ordnede Katalog*), der ogsaa indeholder en bogstavordnet Forfatterfortegnelse. Det udlaaner Bøger saa vel til Medlemmerne som til andre og sender Bøger til Laanerne mod Godtgørelse af Forsendelsesomkostningerne.

De offentlige Biblioteker indeholder forholdsvis lidet af Landbrugslitteratur. I Folkebogsamlingerne har der hidtil kun været meget faa Landbrugsskrifter; det af Kirkedepartementet nylig udgivne Katalog**) indeholder under Afsnittet »Næringsliv« en Del Titler paa Landbrugslitteratur og vil sikkert bidrage til, at Folkebogsamlingerne anskaffer flere Bøger angaaende Landbrug.

*) Katalog over det kgl. Selskab for Norges Vels Bibliotek indtil Udgangen af 1901. Christiania 1902. 4+149 Sider i 8vo.

**) Katalog over bøger skikkede for folkebogsamlinger, udgivet af kirkedepartementet, udarbejdet af Haakon Nyhuus med bistand af flere fagmænd. Kristiania 1903. XI+96 Sider i 4to.

»Det kgl. Selskab for Norges Vel« har spillet en betydelig Rolle ved Udbredelsen af Landbrugslitteratur. Det var oprindelig meget litterært anlagt og har gennem Tiderne udgivet en Mængde Bøger, dels i Form af Tidsskrifter, dels enkeltvis, i Begyndelsen til Dels mere videnskabelige Bøger, senere hovedsagelig vedrørende praktiske Æmner. Disse Skrifter er i Reglen uddelte gratis til Landhusholdningsselskaber eller holdte til Salg for en meget billig Pris. Mindre Samlinger af Bøger har gentagende været uddelte til Sogneselskaber og Landbrugsforeninger; siden 1896 er denne Foranstaltning optaget som en fast Post paa Selskabets Budget, idet der hvert Aar uddeles 10 Bogsamlinger, hvortil anvendes c. 750 Kr. aarlig, foruden Selskabets egne Skrifter. Bogsamlingerne uddeles efter Andragender, som fordres anbefalede af vedkommende Landhusholdningsselskab; de ledsages af en trykt Fortegnelse. Betingelsen for at kunne faa disse Bogsamlinger er, at Bogsamlingens Bestyrelse lader Bogsamlingen opstille paa et for Udlaan bekvemt Sted i Bygden og ansætter en Mand til at forestaa Udlaanet og føre Tilsyn med Bøgenes Behandling, at Bøgerne udlaanes gratis til Foreningens Medlemmer og at der gives andre interesserede Anledning til at benytte dem, endelig at Bestyrelsen efter Lejlighed sørger for Indbinding og Komplettering af Bogsamlingen. Fortegnelsen fra 1903 indeholder 130 Landbrugsskrifter, nogle i flere Eksemplarer. I Aarene 1896—1903 er der uddelt 73 saadanne Bogsamlinger.

Amtslandhusholdningsselskaberne, der alle sorterer under »Selskabet for Norges Vel«, uddeler ogsaa forskellige populære Skrifter, der indkøbes i større Antal forholdsvis billigt.

Direktionen udtaler, at i det hele synes Sansen for Landbrugslæsning at være tiltaget betydeligt i den senere Tid, ligesom ogsaa Adgangen til at faa den tilfredsstillet er tilstede.

Fra Sverrig har jeg faaet Oplysninger gennem det kgl. Landhusholdningsakademi i Stockholm. Dette meddeler, at der, saa vidt vides, ikke er gjort noget for Oprettelsen af særlige Landbrugsbiblioteker ude paa Landet. Det kgl. Landhusholdningsakademi og begge Sverrigs Landbrugsskoler har Biblioteker, hovedsagelig bestaaende af Landbrugslitteratur. De svenske Husholdningsselskaber har ligeledes Bogsamlinger, men af ringe Omfang og hovedsagelig dannede af Bøger, der er skænkede til Selskabet. Husholdningsselskaberne uddeler Smaaskrifter vedrørende Landbrug til smaa Jordbrugere indenfor Selskabets Omraade og delvis ogsaa til Sognebogsamlingerne.

Oplysninger fra Holland er sendt mig af Sekretæren for det hollandske Selskab »De Maatschappij tot nut van 't algemeen«. Statens Agerbrugsinspektør har efter hans Opfordring i December 1903 undersøgt Forholdene og meddelt de følgende Oplysninger. I Groningen findes et Landbrugsbibliotek, stiftet af Afdelingen »Appingedam« i »De Groninger Maatschappij voor den Landbouw«. I Friesland findes en Del Bogsamlinger, oprettede af Elever i de saakaldte Landbrugs-Vinteraftenskoler. Ogsaa de Biblioteker, der er oprettede af »De Maatschappij tot nut van 't algemeen« har Bøger om Landbrug, men de bliver desværre sjældent læste. I Drente arbejder den Drenteske Landbrugsforening for denne Sag; den har forbundet Landbrugsbiblioteker med de af »De Maatschappij tot nut van 't algemeen« oprettede; de gør megen Nytte. Ogsaa i Gelderland og i Zeeland er der lignende Bogsamlinger. I de øvrige Provinser findes saa godt som ingen.

Som det vil ses, indeholder disse Oplysninger fra andre Lande ikke meget nyt. Stillingen synes at være den samme som i Danmark. Værd at lægge Mærke til er dog det norske Selskabs Uddeling af smaa Bogsamlinger, de svenske Husholdningsselskabers Samarbejde med Sognebogsamlingerne, de hollandske Landbrugsfor-

eningers Samarbejde med andre Oplysningsforeninger og de af tidligere Aftenskoleelever stiftede Landbrugsbogsamlinger.

Der er imidlertid endnu et Land, om hvis Landbrugsbogsamlinger jeg har gjort mig Umage for at skaffe mig Oplysning, uagtet det baade er fjerntliggende og lidet ligt vort eget: det er de nordamerikanske Fristater. Grunden hertil er den meget nærliggende, at der — det kan jeg roligt sige — i intet Land paa Jorden gøres saa meget for at udbrede Kundskab gennem Bøger som i Amerika. Det amerikanske Folk har udviklet et fortrinligt System af Folkebogsamlinger*); det har, praktisk anlagt som det er, indset Betydningen af »at bringe den rette Bog til den rette Mand i det rette Øjeblik«, og dette søger det ogsaa at udføre for Landbrugslitteraturen. De forskellige Landbrugsforeninger arbejder for at udbrede Læsning; Staterne skaffer gennem Vandrebogsamlinger Bøger ud til afsides liggende Landsbyer og Landejendomme; man søger at indrette faste Landbrugsbiblioteker, der indeholder Landbrugslitteraturens bedste Bøger; de meget talrige Folkebogsamlinger (free public libraries) har blandt deres Bøger mange Landbrugsbøger. Og hvad der er det vigtigste: man arbejder ivrigt for at lære Landbrugerne at benytte disse Bøger.

I det amerikanske Landbrugsdepartements Aarvog for 1899 findes en Fremstilling af de amerikanske Landbrugsbiblioteker**). Paa en Rejse i Nordamerika i Efteraaret 1902 søgte jeg at skaffe mig nærmere Underretning om disse Biblioteker. Jeg skal her omtale enkelte Biblioteker og Institutioner.

Som Eksempel paa et rent Landbrugsbibliotek nævner jeg det i Amherst, Mass (Fig. 1 og 2). Ved Amherst College findes Massachusetts' vigtigste Landbrugs-

*) Smlgn. A. S. Steenberg, Folkebogsamlinger, deres Historie og Indretning. Aarh. og Kbh. 1900. VI+176 Sider i 8vo. S. 36 og flg.

***) Charles H. Greathouse, Development of Agricultural Libraries, i Yearbook of the Department of Agriculture. 1899. Washingf. 8vo. S. 487—512.

skole. Biblioteket har en særlig Bygning af Granit, med Taarn og Spir. Det indeholder c. 20,000 Bind. Laanerne har Adgang til hele Biblioteket, saa at de selv kan tage Bøgerne ned af Hylderne og undersøge dem. Et udmærket Kortkatalog staar til Laanernes Afbenyttelse. Et saadant Katalog kender vi omtrent ikke her i Landet. De fleste af Kortene er trykte enten i det store Kongresbibliotek i Washington eller i Landbrugsdepartementet i Washington;

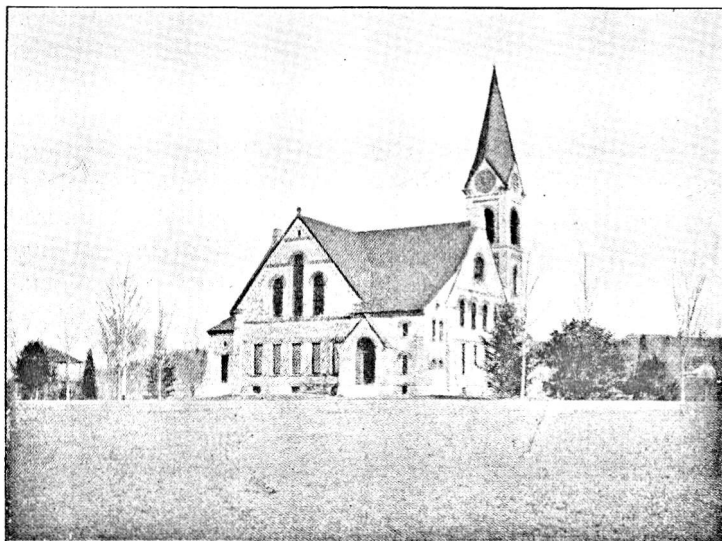

Fig. 1. Landbrugsbiblioteket i Amherst, Mass.

de faas herfra og sættes ind i Bibliotekets Kortkatalog. Dette indeholder en stor Mængde Henvisningskort, saa at Kataloget giver en udmærket Oversigt over, hvad Biblioteket indeholder angaaende de forskellige Æmner. Naar hertil kommer, at de amerikanske Biblioteker har udmærket ordnede, trykte Fortegnelser over Tidsskrifters Indhold — noget, der savnes meget her i Landet — vil man forstaa, hvor godt alt er lagt til Rette for Læserne. I Biblioteket findes en stor Læsestue. Læsestuerne spiller overhovedet en betydelig Rolle i de amerikanske Biblio-

teker. Ovre i Madison, Wisc., hvis Universitet har et Landbrugsfakultet, omtrent svarende til vor Landbohøjskole og lige saa stort, fortalte de mig, at de var ved at indrette en Læsestue for deres Elever med nogle hundrede Siddepladser. Dette Forhold staar sikkert i Forbindelse med det store Arbejde, Lærerne udfører for at vejlede deres studerende i Læsning af Landbrugslitteratur og vænne dem til at benytte den.

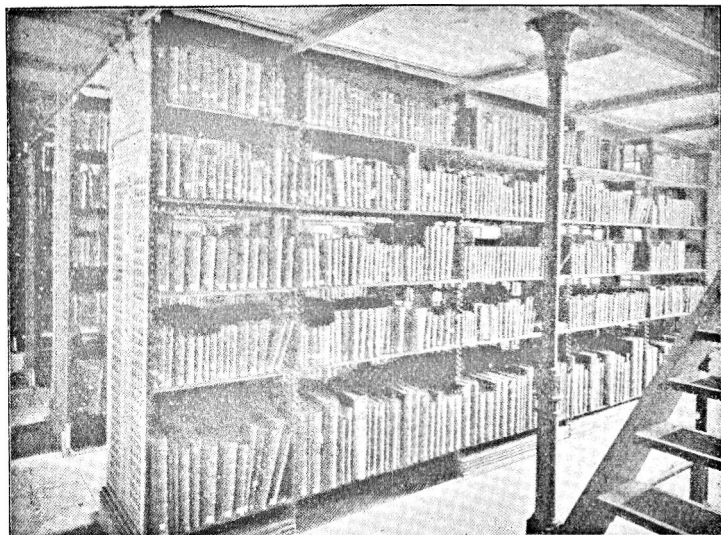

Fig. 2. Fra en amerikansk Landbrugsbogsamling.

En ejendommelig amerikansk Form for Undervisning er Læseklubberne. De er byggede paa den Tanke, at naar flere læser samme Bog eller Bøger om samme Æmne, kan de hjælpe hverandre ved Forstaaelsen og Tilegnelsen. Fem, ti eller flere Landmænd slaar sig sammen og danner en Læseklub til Gennemgang af en Del Bøger. En saadan organiseret Klub byder sine Medlemmer forskellige Fordele. I Connecticut kan en saadan Klub faa 50—100 Bøger til Laans fra en Statsinstitution. I New York støtter Staten gennem et særligt Departement disse Læse-

klubber og anden »home education«, som det kaldes, dels ved at give Anvisning paa Bøger, dels ved at udlaane Bøger til Klubberne; og endelig ved at indrette Eksaminationer med Eksamensbevis for Erhvervelse af Kundskaber gennem saadan Læsning; Departementet har udgivet en Del Bøger, særlig til Brug for disse Landmændenes Læseklubber. Man søger ogsaa at organisere smaa, naturhistoriske Foreninger blandt Skolebørnene. I Pennsylvania har Statens Landbohøjskole organiseret et System af Læsekredse. Disse faa Anvisning paa, hvad de skal læse i hvert Æmne (5 Bøger og en Tillægsliste paa 15 Bøger) og paa, hvorledes Bøgerne skal bruges; hvorledes der til Læsningen kan knyttes Forsøg; Anvisningerne er ledsagede af en Række Spørgsmaal til Besvarelse. Man forudsætter, at de studerende drøfter disse Spørgsmaal og besvarer dem, førend de gaar over til et andet Æmne*).

Ejendommeligt for Amerika er ogsaa den stærke Benyttelse af Vandrebogsamlingssystemet. Først anvendt af Staten New York har det bredt sig til flere Stater, bl. a. til Wisconsin, hvor Statens Bibliotekskomiteé — bl. a. ved Rigmænds Hjælp — sender Vandrebogsamlinger ud til afsides liggende Landsbyer og Landejendomme (se Fig. 3). En særlig udviklet Form for Vandrebogsamlinger, bestemte for Landboere, findes i Illinois. De er her satte i Forbindelse med Statens Virksomhed for Afholdelse af Landbrugsforedrag (Farmers' Institutes). Paa Anmodning af 5 eller flere Personer i en Kommune sendes der en Vandrebogsamling til den Mand, der opgives som Bibliotekar. Den eneste Udgift er Forsendelsesomkostningerne. Bogsamlingerne (se Fig. 4) indeholder 50 Bind, dels underholdende Læsning, dels Landbrugslitteratur og anden oplysende Læsning. Bogsamlingen opstilles i Skolen, i en Butik, paa Posthuset, eller et andet let tilgængeligt Sted.

*) Smlgn. Education in the United States, a series of monographs edited by N. M. Butler. Albany, N. Y. 1900: Charles W. Dabney. Agricultural education, S. 593—652.

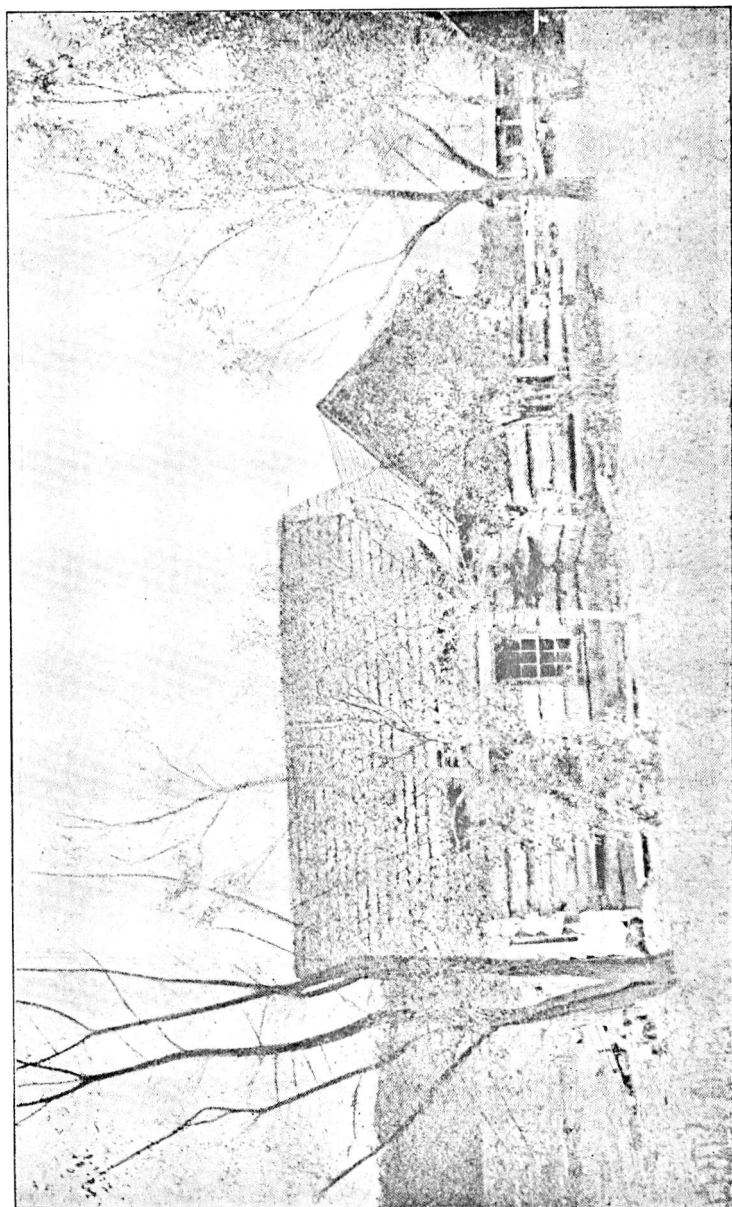

Fig. 3. En Vandrebogsamlingsstation i Wisconsin.

Den kan, naar det ønskes, faas ombyttet med en anden. Der er for Tiden henimod 130 Vandrebogsamlinger i Brug; af de Bøger, der er anskaffede til dem, er c. 14 pCt. Landbrugsskrifter.

De forskellige Forsøgsstationer og Landbrugsinstituter (disse virke gennem Afholdelse af Landbrugskursus og

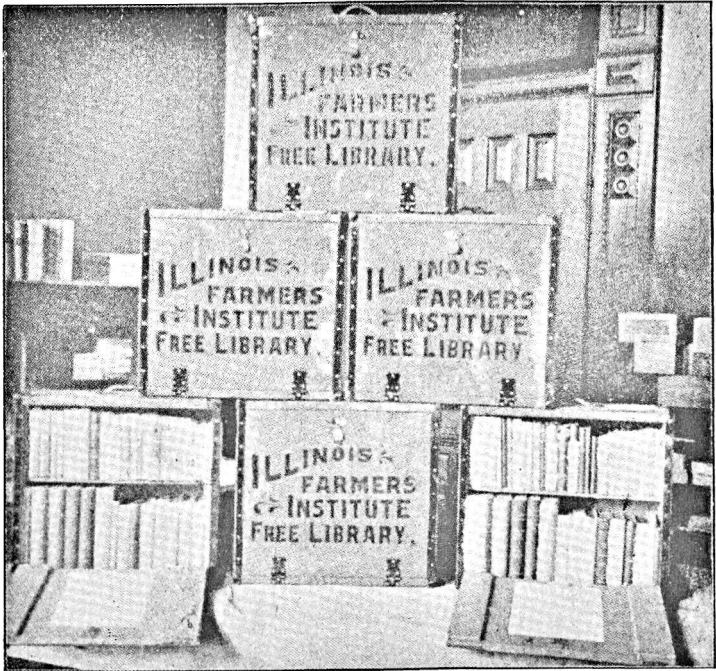

Fig. 4. Vandrebogsamlinger for Landbrugere i Illinois.

Landbrugsforedrag) uddeler deres Skrifter gratis, ofte samtidig med Foredragene.

En meget betydelig Rolle spiller Agerbrugsdepartementets Bibliotek i Washington, D. C. Det indeholder c. 70,000 Bind, hvoraf c. 75 pCt. er landbrugsvidenskabelige Skrifter. Det benyttes særlig ved Udarbejdelsen af de Bøger, som Departementets forskellige Afdelinger udgiver. Disse Bøger uddeles til Videnskabs-

mænd og Biblioteker over hele Jorden, til Skoler, offentlige Personer og Landmænd i de forenede Stater; til disse sidste fordeles de bl. a. gennem Medlemmerne af den lovgivende Forsamling, der har Ret til at raade over en stor Del af Skrifterne. Der udsendes hvert Aar omtrent 6 Millioner Eksemplarer af disse Skrifter.

Det vil af denne Fremstilling ses, at det amerikanske Folk har fundet Former for Udbredelse af Landbrugs-litteratur og for Brugen af Bøger om Landbrug, som er forskellige fra andre Landes.

Efter denne Oversigt over Forholdene hos os og Forholdene i nogle andre Lande kommer jeg til den mere praktiske Side af Sagen:

Er der Anledning til at gøre mere for Udbredelse af Landbrugslitteratur — og hvad kan der i saa Fald gøres?

Hvad det første Spørgsmaal angaar, da er det naturligvis noget vanskeligt for mig at fælde en sikker Dom; det maa nærmest være Landbrugerne selv og Landbrugernes Lærere, som kan afgøre det. Rent i Almindelighed skal jeg sige, at det skulde undre mig, om ikke mange vilde mene, at der ikke er noget at gøre — den Mening vilde stemme godt med en Opfattelse af Bøger og Bøgers Værd som Arbejdsredskab, som jeg ofte og fra mange Sider træffer her i Landet.

Andre vil have en anden Mening, og da især de, som har lært at bruge Bøgerne paa fornuftig Maade og har vænnet sig til at bruge dem. Trykte Udtalelser om denne Sag træffer man kun sjældent; jeg har dog fundet een, som jeg skal anføre — ogsaa paa Grund af dens Sjældenhed.

I »Andelsbladet« for 1903 har Severin Jørgensen skildret et Par danske Husmænd. Den ene af disse, Hans Kristensen, N. Nebel ved Kolding, har fortalt noget om sin Virksomhed og herunder ogsaa, hvad Betydning Læsningen har haft for ham. Han siger: »Naar jeg

tænker paa, hvad der væsentlig har hjulpet os saa godt frem i økonomisk Henseende, som sket er, saa er det — næst Guds Velsignelse — det, at jeg har haft en trofast Hustru, . . . og dernæst, at jeg tidligt fik Sans for landøkonomisk Læsning. Jeg kan sige, at jeg har haft uberegnelig Fordel af den landøkonomiske Litteratur. Ikke alene har den givet mig Forstaaelse af og Interesse for min Gerning, men den har tillige opmuntret mig og givet mig Lyst til at tage fat paa nye Opgaver, efterhaanden som jeg vandt mere af Forstaaelsens Glæde.« Han fortæller dernæst om, hvorledes han har anskaffet en stor Del Skrifter om Landbrug, ogsaa Aargange af landøkonomiske Tidsskrifter og studeret dem ivrigt, og han udtaler Ønsket om, at ret mange af de smaa Jordbrugere herefter maatte faa Syn for, hvilken stor Hjælp de kan opnaa ad den her antydede Vej.

Dette er en Udtalelse af en Husmand, der — som han selv siger — ikke har gaaet paa en Landbrugsskole, til de smaa Jordbrugere. Man skulde synes, at de Jordbrugere, som har gaaet paa en Landbrugsskole og som har med større Jordbrug at gøre, maatte kunne have endnu mere Nytte af den Kundskab, som kan erhverves gennem Bøger.

En amerikansk Ven skrev en Gang til mig: »De vil erfare, at hvor der er flest Maskiner, der er ogsaa de fleste Bøger og den største Intelligens.« Hvis dette er rigtigt, maa der være god Jordbund for Landbrugslitteratur i vore Dage. Ikke blot bruger Landboerne flere og flere Maskiner, men selv Køerne gøres jo nu til Maskiner, saa at man fylder et vist — nøje afmaalt og afpasset — Kvantum Foderstoffer i dem og saa forlanger at faa et temmeligt nøjagtigt afmaalt Kvantum Fedtstof m. m. ud af dem.

Jeg tror, skønt jeg ikke er Landmand, at turde udtale, at der er Anledning til at gøre mere for Udbredelse af Landbrugslitteratur, og vil derfor gaa over til det næste Spørgsmaal, hvad kan der gøres herfor?

Jeg mener, at vi om denne Sag først maa henvende os til Landbrugernes Lærere, til dem, der paa Landbrugsskolerne og gennem Landbrugsforedrag gør et saa udmærket Arbejde for at bringe vore Landbrugere og vort Landbrug længere og længere frem.

Der er først Landbrugsskolerne. Jeg kender jo en Del til dansk Undervisningsvæsen og har ogsaa haft Lejlighed til at sammenligne det med andre Landes, f. Eks. Amerikas. Den danske Undervisning gaar for den største Del ud paa at give Eleverne et saa stort Forraad af positive Kundskaber som muligt; disse Kundskaber søges slaaede fast gennem Gentagelse og Gentagelse, undertiden med det Maal, at de skal være til Stede til øjeblikkelig Aflevering ved en afsluttende Prøve.

De danske Skoler gør langt mindre for at øve deres Elever i selv at skaffe sig Kundskaber, vise dem de Veje, som findes til at søge Oplysning om det, som det i Øjeblikket er vigtigt at vide. Derfor spiller Lærebøgerne saa stor en Rolle i Undervisningen og Haandbøgerne saa lille en Rolle. Det skulde være underligt, om Landbrugsskolerne ikke var paavirkede noget af denne Form for Undervisning. Men denne Form er en daarlig Forberedelse til Selvstudium. Den medfører ogsaa, at voksne Mennesker her i Landet ikke er vante til og har meget ondt ved at benytte et Haandbibliotek. Der findes naturligvis Undtagelser; blandt andet vil den Undervisningsform, som benyttes i flere af Landbohøjskolens Fag, Laboratoriemetoden («the seminar method» kaldes den i Amerika), være en god Forskole for Selvstudium.

Jeg overser ikke, at den Omstændighed, at de fleste Landbrugsskoler kun har deres Elever i kort Tid, gør det naturligt, at man søger at give Eleverne saa meget som muligt af det positive Kundskabsstof, som Landbrugsvidenskaben indeholder. Men paa den anden Side vil Læretidens Korthed gøre det saa meget ønskeligere, at Skolerne i saa høj Grad, som det er muligt, lærer

Eleverne at hjælpe sig selv til Kundskab. Jeg ved, at ved enkelte Skoler gives der Eleverne Anvisning paa Bøger til Selvstudium; jeg kender ogsaa Eksempler paa, at Eleverne, naar de har forladt Skolen, har dannet Læsekredse med Bogpakker, der sendtes fra Elev til Elev. Jo mere der fra Skolernes Side gøres for denne Sag, des varigere Frugter vil Undervisningen bære. Jeg skal her nævne, at Landhusholdningsselskabets Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbiblioteker vilde kunne bruges hertil. Man kunde paa Skolen gennemgaa Afsnittet vedrørende Landbrug, karakterisere og kritisere de i dette nævnte Skrifter og uddrage en lille Bogfortegnelse, som anbefaledes Eleverne til fremtidig Brug*).

Det er jo i den senere Tid blevet meget almindeligt at holde Foredragsmøder for Landbrugere; paa disse Møder behandles af Sagkyndige Æmner fra Landbrugsvidenskab og Landbrugspraksis. De gør sikkert udmærket Nytte; det levende Ord er jo det allerbedste Middel til at vække Interesse og udvide Synskredsen; sikkert gives der ogsaa gennem disse Foredrag mange udmærkede praktiske Raad og Anvisninger. Og saa kan det levende Ord jo ganske anderledes begejstre de fleste til at tage fat, end Bøgerne kan. Jeg læste for nylig om et Foredragsmøde i en Landsby, hvor en Taler i den Grad begejstrede Tilhørerne — jeg tror, han talte om Svineavl —, at Forsamlingen, da han skulde rejse, fulgte ham til Toget og gav ham et Hurra; og saa stor var Begejstringen, at nogle af Tilhørerne, der skulde have været med det samme Tog, helt glemte, at de skulde med, og blev staaende tilbage paa Perronen og raabte Hurra.

*) Højskolernes og Landbrugsskolernes Lærere og Lærerinder drof-tede ved et Møde i Lyngby d. 4. Sept. 1897 Højskolernes Stilling til Folkets Læsning. Højskoleforstander L. Schrøder holdt det indledende Foredrag. Forhandlingen berørte, saa vidt det kan ses af Referatet, ikke Læsning af Landbrugslitteratur. Der ned-sattes et Udvalg til at tage Spørgsmaalet under Overvejelse. (Referat i Sorø Amtstidende Mandag d. 6. Sept. 1897.)

Men ligesaa sikkert som det er, at disse Foredrag gør stor Nytte, ligesaa sikkert er det, at de vilde gøre endnu større Nytte, hvis de fremkaldte en Lyst til gennem Læsning at komme dybere og sikrere ind i det Spørgsmaal, som Foredraget behandlede. Thi det kan jo ikke nægtes, at Bøgerne har deres Fortrin fremfor Foredraget. Det skrevne Ord kan man altid have ved Haanden, det kan gennemgaas atter og atter; man kan stanse ved det, som man ikke forstaaer, og man har Tid til at skaffe sig nærmere Underretning derom. Men den skrevne Fremstilling skulde helst knytte sig saa nær op til Foredraget som muligt. Man kunde benytte trykte Grundrids (som dem, der bruges ved den folkelige Universitetsundervisning); disse Grundrids kunde indeholde Henviisning til Bøger og Tidsskriftartikler om det behandlede Æmne. Og for at skaffe disse Bøger tilveje, kunde der indrettes smaa Bogsamlinger, der efterlodes paa det Sted, hvor Foredraget var holdt.

Men Betingelsen for at faa Læsningen knyttet til den mundtlige Undervisning er naturligvis først og fremmest den, at Folk kan læse. Hvorledes det staaer til med Læsefærdigheden og Vanen til at bruge Bøger hos den Ungdom, der gaar ud af Folkeskolen — og hos en stor Del af dem, der gaar ud af den højere Skole — skal jeg ikke her komme nærmere ind paa. Jeg tror, at det ikke staaer saa overdrevent godt til. Jeg ved ogsaa, at der hos en stor Del af Folkeskolens Lærere er ved at opstaa Fornemmelsen af, at her er en Mangel, der maa afhjælpes*). Kan Manglen ikke afhjælpes i Barneskolen, saa maa Efterskolerne (Aftenskoler og Højskoler) tage fat. Det maa kunne bringes saavidt med Læsningen, at den unge kan forstaa en dansk Tekst, der handler om et eller andet Forhold, som han kender noget til; Skolen

*) Herom vidner bl. a. den af Lærer R. P. Nielsen, Klodskov, rejste Bevægelse for Oplæsning af gode Bøger i Skolerne og Forsamlingshusene og det af det københavnske pædagogiske Selskab nedsatte Udvalg til Undersøgelse af Børne- og Ungdomslitteratur.

maa kunne give sine Elever en saadan Læsefærdighed, at de kan bruge Bogen som et Arbejdsredskab, et Redskab til at skaffe sig Kundskaber. Men for at opnaa dette, maa Skolen bringe Bøgerne i Forhold til det praktiske Liv, lære Eleverne at bruge Bøgerne til at forstaa og skaffe sig Kundskab om den Verden, hvori de lever.

Denne Samvirken mellem Bøgerne og Livet kan nu ikke bringes i Stand, uden at Børnene har nogen Kundskab om det Liv, der rører sig omkring dem. Kundskaber kan ikke faas alene gennem Bøger, hvor udmærket en Hjælp end disse er. Jeg er glad ved at faa Lejlighed til at sige dette, fordi det let kunde se ud, som om jeg mente, at naar man blot kunde faa Folk til at læse, saa var Spillet vundet. Nej, man maa først have et Fond af Kundskaber, opstaaet gennem Iagttagelse og Erfaring, saa kan Bøgerne hjælpe til at udvide disse og bringe Orden i dem.

Vil vi altsaa have de unge til at skaffe sig Kundskab om Landbrug gennem Bøger, saa maa vi først skaffe dem Kundskab om den Natur, hvori de lever og som de skal gøre sig underdanig — ved at kende og bruge dens Love. Men her staar vi ved den store Mangel, at vore Børneskoler paa Landet ikke giver eller ikke behøver at give Undervisning i Naturkundskab. Og det er i ethvert Tilfælde min Erfaring, at de fleste Børn paa Landet gaar sovende omkring i al den Naturens Herlighed og Vidunderlighed, som de daglig lever i. Alle-rede i Fortalen til det af mig omtalte Katalog over det Classenske Bibliotek paa Corselitze klages der over Mangel paa Undervisning i Naturvidenskab*); det var i 1822 — og synderligt videre er vi ikke komne i 1904. Jeg tror,

*) Det hedder her: »Hvor skal Jorddyrkeren søge hen, for at faae sine Fordomme rettede, sine Tvivl opløste, sin Kundskab forøget? Hvor henter han paa Landet den for ham nødvendige Indsigt i Naturkyndighed, især i Chymie, for ret at kjende de Ting, med hvilke han befatter sig: at anvende den hist med større Kraft, her med fordeelagtigere Oeconomie? Endnu læres ikke Mekanik i vore Skoler.«

at Det kgl. danske Landhusholdningsselskab vanskeligt kunde finde et for Landbruget nyttigere Virkefelt, end hvis det vilde virke for Indførelsen af Naturkundskab i Skolerne paa Landet*).

Men indtil videre maa vi jo bygge paa den Læsefærdighed og den Læselyst, som nu en Gang findes. Det sidste Spørgsmaal bliver da: ad hvilke Veje kan der skaffes en lettere Adgang til Læsning af Landbrugslitteraturen. Jeg skal kun her fremsætte nogle Bemærkninger og Forslag, som kan tjene til Grundlag for en Diskussion.

Spørgsmaalet bliver først, om Landboforeningerne kan udrette noget mere for denne Sag. Nogen stor Interesse synes der ikke at være; der er vistnok ogsaa Mangel paa kyndige Bibliotekarer. At overlade dette Arbejde, som det er gjort enkelte Steder, til en Boghandler, vil næppe være praktisk, hvis Bogsamlingen skal yde mere end blot underholdende Læsning; saa vil i Almindelighed en oplyst Landmand eller en Landbrugskandidat være at foretrække. Det forekommer mig imidlertid, at her er en betydelig Opgave for Landboforeningerne.

Det vilde ogsaa være naturligt at benytte Sognebogsamlingerne. Der arbejdes fra anden Side paa at gøre disse Bogsamlinger til noget mere end en Samling af underholdende Bøger; man vil søge at gøre dem til Centrum for Oplysningsarbejdet i Sognet. Det var da naturligt at knytte en Samling Landbrugslitteratur til dem. Jeg tænker mig ogsaa, at Kommunerne vilde være villigere til at støtte Sognebogsamlingerne, naar disse kunde hjælpe med til Erhvervslivets Udvikling.

*) Den omtalte Mangel ved vort Folkeskolevæsen føles ogsaa stærkt af mange Folkeskolelærere. Værd at lægge Mærke til er bl. a. det af Lærer M. J. Mathiassen, Mullerup, begyndte Arbejde dels for at skaffe Skolerne Anskuelsesstof til Undervisning i Naturkundskab, dels for at vænne Børnene til at iagttage og gøre Optegnelser om Vind og Vejr, Dyr og Planter, Landbrugsarbejdets Forløb m. m.

Man kunde tænke sig en Samvirken mellem Egnens Landboforening og Sognebogsamlingerne, saaledes at Landboforeningen forsynede Sognebogsamlingen med Landbrugslitteratur. Ogsaa de mere omfattende Foreninger vilde her have en Opgave. Jeg maa om denne Uddeling af Skrifter til mindre Bogsamlinger fremhæve, at det er af stor Betydning, at Skrifterne uddeles indbundne i gode, stærke Bind. Netop fordi det gælder om at faa Læsningen af denne Litteratur stærkere frem, bør Bøgerne gives til Bogsamlingerne i en saadan Tilstand, at de er færdige til Benyttelse.

Der kunde for de større Landbrugsforeninger virkes gennem Vandrebogsamlinger, der udsendes til de mindre Bogsamlinger. Vandrebogsamlingernes Indhold kunde rette sig efter, hvad der for Øjeblikket var oppe af Landbrugsspørgsmaal i Egnen. Særlig Betydning vilde en Vandrebogsamling have, naar den indeholdt Raad mod en pludselig opstaaet Plante- eller Dyresygdom; en hurtig Hjælp til at udbrede Kundskab om, hvorledes Sygdommen skulde bekæmpes, vilde da være til stor Nytte.

Maa jeg, forinden jeg slutter, gentage, hvad jeg tidligere har sagt, at det vigtigste for denne Sags Fremme er, at Landbrugernes Lærere — haade Lærerne paa Landbrugsskolerne og dem, der rundt om i Landet virker gennem Landbrugsforedrag — vindes for den. Men jeg synes, at det maa ligge nær for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, der i saa mange Aar har virket for Landbrugets Fremme og Landbobefolkningens Oplysning, at sætte Sagen i Gang og overtage Ledelsen af den.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Forstander Tuxen vilde som gammel Landbrugslærer og Foredragsholder have Lov til at sige Overlærer Steenberg Tak for hans indholdsrige Foredrag. Det indeholdt Oplysning ikke blot om, hvorledes Tilstanden er, men ogsaa Antydning af, hvad der kan gøres for at fremme Benyttelsen af Bøger. En Kendsgerning er det jo nemlig, at der læses ikke megen Landbrugslektüre her i Landet, hvilket maa vække Forundring, eftersom man dog maa sige, at der her i Danmark er en stærk Interesse for at indhente Oplysninger, hvor de kan hentes, og der er derfor en Del Modsigelse til Stede, naar man ser hen til, hvorledes Bøger bliver benyttet, og det Antal Tilhørere, som et Foredrag kan samle; men det har vel sin naturlige Forklaring i, at det ene fanger lettere end det andet. Benyttelsen af Bøger kræver Arbejde, og det et Arbejde, som ikke er underholdende, mere eller mindre tørt. Der skal være en, der, om man saa maa sige, fanger, og det har man ved Foredragsvirksomheden; der er nemlig Forholdet det, at der bagved staar en Mand, der skal fange sine Tilhørere. Saa snart imidlertid en Husmand har faaet fat paa en Bog, og han opdager, hvilken udmærket Kilde han der har at øse af, bliver han ilter og fortsætter. Forklaringen heraf ligger naturligvis i, at Landbrugeren har en lang Arbejdsdag i fri Luft, og naar den er til Ende, tager han ikke gerne fat paa Bogen; der skal en særlig Kraftanstrengelse til, for at han skal gøre det. Ved Foredrag derimod faar han Besked paa en lettere Maade, og derfor benyttes de ogsaa efter en større Maalestok. Foredragsmøder kaldes forøvrigt Diskussionsmøder, for at der efter Foredraget kan blive Lejlighed til at tale om Sagen. Efter Talerens Mening maa Foredragsvirksomheden gaa forud for en større Anvendelse af Bøger. Hvad Landbrugsskolerne angaar, da slutter Kursus med at aabne Elevernes Blik for den Litteratur, som foreligger paa Landbrugets forskellige Omraader. Der peges paa, hvilken udmærket Litteratur, der haves paa mange Omraader. Kursus afsluttes ikke med nogen Eksamen; det er et frit Studium, der øves ved disse Skoler, men dog ikke i den

Forstand, at Skolerne stærkt opmuntrer Eleverne til at søge Biblioteker, thi den Tid, der er til Raadighed, er saa optagen af Arbejde, at det hele vilde blive uden Udbytte, naar der tillige skulde indsamles Oplysninger her og der gennem Bøger. Men afslutter Skolerne ikke deres Kursus med nogen Prøve, har de dog et Maal at naa, og det er Forstaaelsen af visse Ting; heri skal der i den korte Tid, Kursus varer, gaas til Bunds.

Det, der maa interessere mest, er at faa Landbrugslitteraturen spredt i de brede Lag, og hvad det angaar, tror Taleren, at der her i Landet gøres for faa Anstrengelser for at fremme Læsning af den Litteratur, som foreligger. Der kan vistnok i saa Henseende gøres en Del mere, end der nu gøres. Taleren vilde vise hen til Landbohøjskolens Bibliotek. Der foreligger for det en udmærket Katalog, som er spredt Landet over; men det er sikkert gaaet i Glemmebogen, at det er Tilfældet. Der burde jævnlig gøres opmærksom derpaa. Ser man hen til Nabolandene, da staar det paa dette Omraade ikke bedre til end her hos os. Fra Amerika kan der læres en Del i saa Henseende, men der savnes Oplysning om, hvorledes det reagerer i Befolkningen. I Frankrig gøres der en Del i saa Henseende, men hvorledes er Virkningerne deraf? De er forholdsvis smaa. Hvis der derfor kunde skaffes Oplysning om, hvilken Virkning Bestræbelserne i Amerika har haft for at udbrede Kendskab til Landbrugslitteraturen, hvilken Frugt de har bragt, kunde der faas en Vejledning med Hensyn til dette Forhold.

Naar der slaas stærkt paa, at man i Almueskolen skulde søge at udbrede Kendskab til Naturfagene, da maa man jo sige, at der er gjort en Del i saa Henseende, men Taleren hører nu til dem, der har været Modstander af det forberedende Arbejde, der i Almueskolen gøres for at udbrede Kendskab til Naturfagene. I Almueskolen skal der søges at skaffe Eleverne et almindeligt Dannelsesgrundlag og det saa fyldigt som muligt, og ikke saa meget tænkes paa det faglige; thi det er sørgeligt, naar Fagskolen skal beskæftige sig med at lægge et almindeligt Dannelsesgrundlag. Det burde være til Stede, naar Eleverne komme i Fagskolen. Desværre

maa Fagskolen beskæftige sig dermed, og derfor er Taleren bange for at anbefale Indførelse af Naturfagene som Led i Undervisningen i Almueskolen.

Professor Bøggild havde det interesseret at høre om Forholdene i Amerika, og han havde derfor Lyst til at rette et Par Spørgsmaal til den ærede Foredragsholder. Taleren havde af og til haft Besøg af Amerikanere, f. Eks. fra Madison og faaet en Del Tryksager derfra. Men naar han havde talt med de Herrer, havde de gennemgaaende beklaget, at de Skrifter, der udsendtes, blev saa lidt læste. Der skelnes forøvrigt mellem de egentlige Forsøgsberetninger og de Tryksager, der sendes ud for at tiltrække sig Opmærksomhed. Naar man nu hører de Erfaringer, som Overlærer Steenberg har gjort, nemlig at Folk ikke vil læse den tunge Litteratur, eftersom de er trætte, naar de kommer fra Arbejde og derfor hellere vil have Morskabsbøger, saa er det ikke saa underligt. Det er jo egentlig ikke saa længe siden, at Bønderne ikke kunde læse, eller i alt Fald ikke gav sig af dermed. I Talerens Opvækst var det paa Landet kun Præst og Degn, der fik Aviser tilsendt. Der skal jo Tid og Lyst til at læse og navnlig til at læse, hvad der maa siges at være tung Læsning, Læsning, som kræver Anstrengelse og Eftertanke, og ligger det derfor ikke nær at antage, at først og fremmest maa der gøres noget mere i Retning af, at den egentlige Landbrugslitteratur bliver mere letlæselig end Tilfældet hidtil har været; og er det ikke rigtigt, hvad der er sagt til Taleren, at man er nødt til at fylde Bøgerne med mange Illustrationer, for at Landmændene skal give sig af med at læse dem. Derhos er Bøger herhjemme forholdsvis dyre, hvad der jo er en Følge af, at Oplagene kun kan være smaa, og særlig dyre bliver Bøgerne naturligtvis, naar de skal illustreres. I Amerika har man derimod rige Pengemidler til Raadighed, og derfor kan Bøgerne ikke alene illustreres, men endogsaa uddeles gratis. Har Overlærer Steenberg ikke den samme Opfattelse, at Grunden til, at man i Amerika giver sig af med Læsning, er, at Bøgerne ikke alene er rigeligt illustrerede og uddeles gratis, men ogsaa, at de Spørgsmaal, de behandler, er aktuelle.

medens de Bøger, der staar urørte i Bogsamlingerne væsentlig er af ældre Dato og ikke behandler aktuelle Spørgsmaal? Det er vistnok disse Spørgsmaal, der maa tages i Betragtning, naar der skal gøres Fremskridt med Hensyn til Benyttelsen af Bøger. De maa være billige og forsynet med Illustrationer, hvis der skal gøres Fremgang.

Sekretæren, cand. polit. Hertel omtalte hvad der var gjort i Norge og Sverrig for Udbredelsen af Laudbrugslitteratur og navnlig hvad der var gjort i Finland. Der er her oprettet et stort Andelsselskab, Pellervo, som paa en beundringsværdig Maade har arbejdet for Andelssagens Udbredelse. Selskabet blev stiftet i 1899 og har altsaa nu virket i 5 Aar. En af dets Opgaver har været at faa dannet smaa Landboforeninger, og i en Aarbog, som denne Forening har udgivet for kort Tid siden, oplyses det, at Selskabet har faaet stiftet ca. 300 smaa Landboforeninger, og at det har virket for Oprettelsen af Landbrugsbiblioteker, samt at Løsningen af denne Opgave er lykkedes godt. En Maade at vække Folks Interesse for Læsning er den, at naar der holdes Foredrag f. Eks. om Vinterfodring, møder Landbrugsbibliotekaren med Bøger, der omhandler Æmnet. Naar da Foredragsholderen er færdig med Foredraget, siger han, at her er Skrifter, som omhandler Spørgsmaalet, og som Tilhørerne kunne have Interesse af at læse. Naar saa en har læst den paagældende Bog eller de paagældende Bøger, vil en anden have dem; den ene tager den anden med, saa at Bøgerne kommer til at gøre deres Nytte. Det gaar med Biblioteker som med Kroer: opretter man en Kro, skaber man Krogæster, opretter man et Bibliotek, skaber man Læsere. Hvor mange Biblioteker, der er oprettet i Finland, kendes ikke, men der er udmærket Fremgang i Bevægelsen, og den tegner til at føre til Fornøjelse og Glæde for dem, der har virket for Sagen.

Overlærer Steenberg sagde, at under Arbejdet med det Materiale, som Landhusholdningsselskabet havde indsamlet fra Landboforeningerne, kunde man faa det Indtryk, at der ikke var meget at gøre for Landbrugslæsningens Vedkommende. I Modsætning hertil troede Taleren, at der er Trang

til Stede for at erhverve Kundskaber ved Læsning. Det giver sig efter Talerens Mening Udslag paa forskellig Maade. Landbrugsskolerne er stærkt besøgte, de vandrende Kursus bliver ligeledes stærkt besøgte og har stærkt interesserede Tilhørere. Husholdningsskolerne bliver ogsaa stærkt besøgte, og den Trang til at erhverve sig Kundskaber, som der saaledes efter Talerens Mening er til Stede, gælder det om at imødekomme og tilfredsstille. Der er ikke færre end 11 Landboforeninger, som udgiver Blade, hvortil kommer de mange specielle Foreninger som Fjerkræavlerforeninger o. s. v., der ligeledes udgiver Blade eller Tidsskrifter eller Pièces. Endelig skal nævnes at vi har en stor og dygtig Landbrugspresse. Naar altsaa en Landbefolkning af Størrelse som vor kan underholde saa mange Blade, som den faktisk gør, maa man ubetinget sige, at der er Læselyst til Stede hos den, at der her er en Jordbund til Stede, som det kan nytte at opdyrke og arbejde videre med.

Overlærer Steenberg nævnte med Anerkendelse Generalkonsul Pontoppidans Navn, og han gjorde det netop for at paavise, hvad denne Mand har gjort for at udbrede Læsning i vort Land. Taleren vilde henlede Opmærksomheden paa denne Udtalelse ved at pege paa, at naar der i et eller andet Tidsskrift havde været en god Afhandling, som havde interesseret Generalkonsul Pontoppidan, skrev han til den paagældende Redaktør og udtalte Ønske om, at man vilde sende ham saa og saa mange Særtryk af denne Afhandling, hvilke han da lod uddele gennem den jyske Fællesforening. Det gjorde Generalkonsulen flere Gange, medens Taleren var Redaktør af »Ugeskrift for Landmænd«. Han mindedes saaledes en Artikel, som Pontoppidan havde udsendt i 40,000 Særtryk over hele Landet. Professor Bøggild spurgte, om ikke Grunden til, at i Amerika Bøger blev mere læste end andre Steder, var den, at de uddeles gratis. I hvilken Udstrækning Læsningen foregaar, foreligger der ikke Oplysning om, men i den i 1899 udgivne Aarsberetning fremhæver Landbrugsdepartementet, at der i det sidste Aar er uddelt 6 Millioner Skrifter til Landmænd, og der siges med Stolthed, at intet andet Land i Verden gør saa meget som Nordamerika for at

udbrede Landbrugslæsning. Taleren vilde til Slutning minde om Andræ's bekendte Ord: Der gives ingen bedre Venner end dem, der kommer, naar man har Brug for dem og gaar, naar man ikke mere har Brug for dem, nemlig Bøgerne.

Overlærer Steenberg mente, at det, hvad Naturkundskab angik, maatte være umaadelig vigtigt for de Lærere, der skal undervise Landbrugselever, at den Side af Opfattelses-evnen, som har sit Redskab i Øjnene, er saa udviklet som muligt. Taleren havde forøvrigt, naar han omtalte Naturkundskab, ikke saa meget tænkt paa en systematisk Undervisning heri, og det var egentlig rent tilfældigt, at Ordet Kemi blev nævnet. De Herrer, der har med den opvoksende Slægt, der gaar til Landbruget, at gøre, maa sikkert have følt, at der er mange af de unge, der ligefrem sover lige over for det, der omgiver dem. Det var i hvert Fald en praktisk Erfaring, som Taleren havde gjort Gang efter Gang ved Optagelsen af Elever i Latinskolen. Gang efter Gang viser det sig, at mange Ting, som de har haft lige for Øjnene, har de aldrig lagt Mærke til. Den Evne at kunne bruge sine Øjne med Hensyn til Omgivelserne, er, saaledes forekom det Taleren, langt vigtigere end meget andet; der maa med Hensyn til dette Forhold være en Mangel ved Undervisningen i Folkeskolen paa Landet, og den burde der bødes paa. Hvad Læsefærdigheden angaar, da maa det indrømmes, at der er noget galt, og Taleren kunde derfor godt forstaa, at det mange Gange kneb med at faa noget ud af Eleverne i Landbrugsskolerne. Taleren var ikke sagkyndig hvad Landbrugsskolerne angik, men kunde der ikke gøres noget — selv om Undervisningstiden er kort — i Retning af at lære Eleverne at samle en vis Mængde Stof om et eller andet bestemt Æmne fra forskellige Bøger? Det vilde være heldigt, om der blev gjort en Prøve i saa Henseende. At de amerikanske Bøger er bedre illustrerede og deres Indhold mere aktuelt, gør naturligvis en Del til, at de bliver mere læste; men dette skyldes ogsaa andre Forhold. Der er sikkert ingen Tvivl om, at de amerikanske Børn bedre lærer at bruge Bøger end Børnene herhjemme. Men i Amerika kom-

mer vistnok ogsaa det til, at der er Fremtidsmulighederne store for dem, der kan noget. Der frembyder der sig saa mange Muligheder for at komme frem, at det maa spore Ungdommen til at lære noget. Taleren havde forøvrigt ikke sagt, at der herhjemme ikke var meget at gøre for Landbrugslæseringen, men han sagde, at det lod til, at Landboforeningerne ikke havde Interesse for Sagen.

Bibliotekar Meyer: Det er ganske rigtigt som udtalt af den ærede Foredragsholder, at det i sin Tid er blevet meddelt i stort Omfang, hvor Kataloget over Landbohøjskolens Bibliotek var fremlagt, ligesom det ogsaa er blevet offentliggjort, at Folk udenfor København let kunde faa Bøger fra Biblioteket til Laans. Det bedste vilde imidlertid være, om der paa hver Jernbanestation fandtes Opslag derom, ja paa hver Omnibus, og Taleren skulde med Glæde gøre sit til, at Oplysning om den lette Adgang, der haves til Biblioteket, kunde blive udsendt til og mulig optaget i alle Landbrugs-skrifter. Efter Talerens Anskuelse vilde det imidlertid ikke i Fremtiden være saa nødvendigt som i Øjeblikket at sprede Kendskab dertil, idet Eleverne paa Landbohøjskolen benytter Biblioteket i større og større Omfang, og gennem disse Elever spredes saa Kendskabet til Bibliotekets Tilstedeværelse og i hvilket Omfang det kan benyttes. Der blev af den ærede Foredragsholder ogsaa henvist til de med Biblioteket forbundne Læseværelser. Desværre er man paa Landbohøjskolen ikke stillet saa heldig i saa Henseende, som man burde være, men desuagtet er Besøget meget stort.

Biblioteket paa Landbohøjskolen kan vanskeligt sammenlignes med de amerikanske Biblioteker og navnlig ikke med Biblioteket i Washington, idet Amerika indtager en saadan Position, at Alverden sender sine Sager derhen mod igen at modtage, hvad der derfra udsendes. Men alt, hvad et Bibliotek indeholder, bliver ikke benyttet. Der er mange, der har Biblioteker paa 10,000 Bind, men det gaar vistnok her, som naar en Muselmand har et lignende Bibliotek. Han benytter kun faa Bøger, nemlig i Almindelighed kun Koranen. Det er et sandt Kunststykke, Amerika udfører ved at afsætte

6 à 7 Millioner Bøger om Aaret, men man faar dem ogsaa ligesom kastet i Hovedet. Landbohøjskolens Bibliotek faar saa mange Bøger, at det er vanskeligt at blive af med dem; det gør imidlertid hvad det kan ved at sende Bøger ud til Lærere, Skoler o. s. v. og endda sidder Biblioteket tilbage med en Del, som det ikke kan blive af med. Taleren formodede, at det gik andre Steder paa lignende Maade. Der skal imidlertid ikke falde nogen Skygge paa Amerika. Det er ikke Amerika selv, som sender Bøgerne, men de bliver sendte gennem Konsulerne, og hvad der kommer hertil og ingen andre vil have, det faar Biblioteket. Ved Oprettelsen af Biblioteker paa Landet troede Taleren, at man vilde have en god Støtte i Landbohøjskolens Bibliotek, idet dette har en stor Samling Dubletter, som det engang i Tiden maa skaffe sig af med, idet Pladsen er kostbar og Bøgernes Antal vokser stadig, ja med rivende Fart. Det vilde da være naturligere og rigtigere, at man gjorde Gavn med det overflødige paa den Maade, end at lade det gaa til Papirmøllen.

Forstander Tuxen: Der er vistnok Grund til at pege paa Faren ved at gøre Folk for blaserte lige over for Tryksager, thi man er godt paa Veje dertil. Naar man faar en Konvolut eller Pakke, hvorpaa der staar anført »Tryksager«, lægges den i Reglen ganske rolig til Side, uden at man agter paa den. Hvad det imidlertid gælder om er, at faa udnyttet den gode Litteratur, og at der lægges mere Vægt paa Kvantiteten end paa Kvaliteten. Foredragsmøderne afsluttes i Reglen med at paavise Skrifter eller fremlægge Skrifter, hvori det Æmne, som Foredraget har omhandlet, omtales. Forøvrigt har mange Gange Foredragets Titel ogsaa Indflydelse paa, hvorvidt det kan fremkalde Interesse. Medens et Foredrag om Fodring vel kan lokke Folk til, stiller det sig da anderledes, naar det hedder: »Foredrag om billig Fodring.« Blot et saadant lille Ord som »billig« kan gøre sin Nytte. Efter Udbredelsen af Blade og Tidsskrifter kan man ikke dømme om, hvor meget der læses. Hvad Naturkundskab angaar, da er det let at bibringe Eleverne den Lærdom deri, som de

savner. Selv om det ikke er et Fag ved Skolerne, tager Lærerne sig dog deraf.

Sekretæren, cand. polit. Hertel: Naar Bibliotekar Meyer udtalte, at Amerika næsten kaster Bøgerne i Hovedet paa Folk, saa vilde Taleren dertil sige, at han vilde ønske, det vilde vedblive dermed, thi det synes næsten som det ikke mere gør det. Det synes at gaa fra den ene Yderlighed til den anden. I Oktober fik Selskabet en Meddelelse fra Washingtonbiblioteket, hvori det hedder, at fremtidig vil det sende en maanedlig Fortegnelse over de Skrifter, der er udgivne, og man kan saa derefter rekvirere det man ønsker. Selskabet har herefter skrevet gentagne Gange efter Skrifter, men ingen modtaget. I Forbindelse hermed meddelte Taleren, at Bladet »Husmanden« vilde forsøge at føre Skrifter ind i Hjemmene. Det hedder i Bladets Nummer for Januar i Aar, at det hveranden Uge vil bringe et ottesidigt Tillæg af samme Størrelse som Bladet. Dette skal saa trykkes i Bogform og indeholde Bidrag af saavel økonomisk som almenoplysende, historisk Natur, saaledes at Læserne i Aarets Løb vil erhverve en eller flere Bøger paa tilsammen 400 Bogsider. Med andre Ord, man kan paa denne Maade skaffe Husmændene en fortrinlig Bogsamling, som med Rette kan kaldes Husmandens Bogsamling. Der vil paa denne Maade sikkert kunne gøres en stor og god Gerning ved at bringe virkelig belærende og oplysende Læsestof ind mellem Husmændene.

Gennemføres det Forslag, som her er refereret, vil det gøre Gavn.

Præsidenten (Hofjægermester Friis) vilde paa Landhusholdningsselskabets Vegne takke den ærede Foredragsholder for hans interessante Foredrag, ligesom han ogsaa paa Selskabets Vegne vilde rette en varm Tak til Overlærer Steenberg for det store Arbejde, han har udført ved at indtage en ledende Stilling ved Udarbejdelsen af den ny Bogfortegnelse.